

Renate Boers
Noud van Zijlen

Waar draait het om?

De ontwikkeling van examenopgaven voor globaal tekstbegrip in de moderne vreemde talen

In *Levende Talen* nr. 508 beschreven Mirna Pit en Noud van Zijlen items die het Cito heeft ontwikkeld voor de toetsing van gericht lezen. Dit artikel gaat over de opgaven op het gebied van globaal tekstbegrip die we bij het Cito hebben ontwikkeld.

De opgaven waar dit artikel over gaat, hebben betrekking op handeling 2 uit het eindverslag van de Vakontwikkelgroep moderne vreemde talen voor havo en vwo (VOG-mvt 1995). Deze handeling luidt: *De kandidaat is in staat de globale strekking van een tekst te bepalen*. Met de ontwikkeling van opgaven bij deze handeling was al gestart na het verschijnen van het eindrapport van de Commissie vernieuwing eindexamenprogramma's moderne vreemde talen (CVE-mvt 1992).

Weliswaar zijn in de examens Engels, zeker die voor het vwo, globale vragen over teksten regelmatig te vinden, maar in de examens voor de andere vakken komen ze slechts sporadisch voor. De eerste vraag was dus of het mogelijk was om geschikte 'traditionele' meerkeuze-items voor de toetsing van globaal tekstbegrip te construeren, met name voor andere moderne vreemde talen dan voor Engels. Bovendien uitte de CVE-mvt de wens dat 'naast de meerkeuzevraag in zijn traditionele verschijningsvorm, ook andere objectieve vraagvormen' zouden worden benut (CVE-mvt 1992, p. 19).

Kortom, het onderzoek van het Cito had tot doel de mogelijkheden na te gaan van de toetsing van globaal begrip van teksten, met behulp van zowel de traditionele meerkeuzevraag als andere objectieve vraagvormen. Daarbij is gekozen voor Engels en Frans, omdat de eerste taal door vrijwel alle leerlingen wordt gekozen en relatief goed wordt beheerst, terwijl de tweede bekend staat als de moeilijkste van 'de grote drie': Duits, Engels en Frans.

We beschrijven hier welke opgaven we bij handeling 2 hebben ontwikkeld en we laten zien welke van deze opgaven in een proefafname geslaagd of minder geslaagd zijn gebleken.

Kenmerken van de ontwikkelde proefopgaven

Verderop zullen we voorbeelden geven van de proefopgaven die we hebben ontwikkeld. Eerst maken we echter duidelijk hoe het Cito handeling 2 heeft opgevat. Met andere woorden: wat zijn de voornaamste algemene kenmerken van de opgaven die zijn ontwikkeld? Twee begrippen staan daarbij centraal, namelijk 'strekking' en 'tekst'.

• **Strekking**

Bij de ontwikkeling van proefopgaven voor handeling 2 heeft voortdurend de vraag gespeeld hoe het begrip 'strekking' moest worden opgevat. Daarover bestaan verschillende opvattingen. Volgens sommigen betekent 'strekking' zoiets als 'de grote lijn, de hoofdzaak, het thema'. Zij denken daarbij vooral aan de directe inhoud van wat de schrijver zegt en niet zozeer aan wat deze duidelijk wil maken. Anderen echter (zie bijvoorbeeld Van Dale 1993) vatten 'strekking' vooral op als datgene wat de auteur voorheeft en niet alleen als de droge inhoud van de tekst op zich. Op grond van deze twee opvattingen is besloten zowel opgaven te ontwikkelen waarbij de hoofdgedachte of het thema van de tekst moest worden achterhaald als opgaven over de boodschap die de schrijver met de tekst wil uitdragen.

• **Tekst**

De teksten van de proefopgaven worden gekenmerkt door authenticiteit taalgebruik, zowel voor Engels als voor Frans. Er zijn geen vereenvoudigingen aangebracht, zoals bij de huidige tekstbegripexamens soms gebeurt.

Het begrip tekst uit handeling 2 is ruim opgevat. Dat wil zeggen: een tekst kan bestaan uit één tekst, maar een tekst kan ook bestaan uit een verzameling korte teksten die op zich afgeronde gehelen vormen en die samenhang vertonen. Zo omvat een tekst bijvoorbeeld twee besprekingen van hetzelfde boek door verschillende recensenten, voorafgegaan door een korte karakterisering van het besproken boek. Een andere tekst bevat drie ingezonden brieven over hetzelfde onderwerp. Elke proefopgave heeft betrekking op een afzonderlijke tekst uit zo'n verzameling.

De lengte van de gebruikte teksten varieert enorm: de kortste bestaat uit 26 woorden, de langste uit ongeveer 600. Gemiddeld genomen is de hoeveelheid tekst die de leerlingen voor elk item moeten verwerken veel groter dan momenteel in de examens gebruikelijk is. Ze hoeven immers alleen maar de 'globale strekking' te bepalen.

Alle teksten zijn in hun originele lay-out gelaten. Enerzijds vanwege de realiteitswaarde, anderzijds om een zo efficiënt mogelijke verwerking van zulke grote hoeveelheden tekst te bevorderen. De visuele signalen voor het bepalen van de tekstvorm en het onderscheiden van de verschillende tekstdelen bleven zo immers optimaal behouden. In sommige gevallen zijn zelfs hier en daar aanduidingen toegevoegd om te verduidelijken op welk gedeelte van de

tekst een bepaald item betrekking heeft (zie bijvoorbeeld het herordeningsitem verderop). Omwille van de vraagstelling kan het ook voorkomen dat een titel of ondertitel is weggelaten.

Voorbeelden van de proefopgaven

Bijna alle opgaven hebben een gesloten vraagvorm. Weliswaar is tijdens de ontwikkeling van de opgaven voortdurend gekeken naar de mogelijkheid om open vragen te construeren, maar vrijwel steeds is geconcludeerd dat zulke vragen te veel verschillende antwoorden toelieten. Daardoor was een objectieve beoordeling van de leerlingantwoorden niet voldoende te garanderen, zodat de opgaven ongeschikt waren voor examens.

Binnen de gesloten vraagvorm is, zoals gezegd, gestreefd naar een grotere variatie dan in de tekstbegripexamens gebruikelijk is. Dat resulteerde in enkele ongebruikelijke soorten meerkeuze-items, een nieuw soort invulitem, zogenaamde combinatie- en classificatie-items, een herordeningsitem en enkele soorten kort-antwoordvragen. Van een aantal vraagvormen worden voorbeelden gegeven. Daarbij zal blijken dat de proefopgaven voor Frans voor zover mogelijk in het Nederlands zijn gesteld, terwijl die voor Engels in de doeltaal zijn geformuleerd. Er is van uitgegaan dat het Engels in de items zo eenvoudig kon worden gehouden dat het voor de meeste leerlingen geen begripsproblemen zou opleveren. Wat Frans betreft echter was uit eerder onderzoek gebleken (zie Pit en Van Zuijlen 1996) dat het gebruik van het Nederlands de voorkeur verdiende.

In de voorbeelden zijn de items doorgenummerd. De asterisk (*) in de voorbeelden van de meerkeuze-items duidt steeds het juiste antwoord aan.

- **Meerkeuze-items**

Niet alle typen meerkeuze-items uit de proeftoetsen zijn geheel nieuw. Zo is in sommige gevallen de titel of ondertitel die oorspronkelijk boven de tekst stond verwijderd en bevatten de alternatieven mogelijke antwoorden op de vraag welke (onder)titel er gestaan had kunnen hebben. Dit verschijnsel is ook in de huidige examens niet onbekend.

Een ander type is een meerkeuze-item waarin de alternatieven aanvullingen vormen op een minisamenvatting van de tekst die in het item wordt gegeven. Zie hiervoor voorbeeld 1.

- **Een zinsinvulitem**

Sinds 1991 bevatten alle tekstbegripexamens de zogenaamde invultoetsen. De alternatieven in deze items bestaan uit slechts één of enkele woorden, die gewoonlijk één zinsdeel vormen. Het is echter ook mogelijk een complete zin weg te laten die de kern van de hele tekst raakt.

- **Combinatie- en classificatie-items**

Een combinatie-item is een item waarin een aantal elementen van een bepaalde categorie moet worden gecombineerd met elementen van een andere categorie, waarbij elk element slechts één keer mag worden gebruikt. Het aantal elementen van de tweede categorie is daarbij groter dan het aantal van de eerste cate-

gorie. In voorbeeld 2 moeten bij een aantal tekstfragmenten passende kopjes worden gezocht.

Voorbeeld 3 is een classificatie-item. Een classificatie-item moet op dezelfde wijze worden beantwoord als een combinatie-item; alleen mogen nu de verschillende elementen meermalen worden gebruikt.

- **Een herordeningsitem**

Zoals uit de naam blijkt, moet in een herordeningsitem een aantal elementen die in willekeurige volgorde staan, in de juiste volgorde worden gezet: zie voorbeeld 4.

- **Kort-antwoordvragen**

De proeftoets voor Frans bevat twee items waarbij het antwoord door de leerlingen zelf moet worden geformuleerd. In het eerste geval gaat het om vier ingezonden brieven over hetzelfde onderwerp; in het antwoord moeten de leerlingen in één zin weergeven over welk onderwerp de brieven gaan. In het tweede geval (zie voorbeeld 5) moeten enkele woorden in een zin worden ingevuld. Het eerste item heeft dus een meer open karakter dan het tweede, maar beide kunnen worden aangeduid als kort-antwoordvragen. Bij deze items mochten de leerlingen zelf bepalen of zij in het Nederlands of in het Frans wilden antwoorden, maar bij het tweede ligt het gebruik van het Nederlands nogal voor de hand.

Conclusies

Het doel van het hier beschreven onderzoek was tweeledig. Ten eerste wilden we nagaan of we bij alle moderne vreemde talen globaal tekstbegrip konden toetsen met behulp van traditionele meerkeuze-items. Ten tweede waren we geïnteresseerd in de mogelijkheden om voor Engels en Frans gevarieerde objectieve items te ontwerpen voor de toetsing van globaal tekstbegrip. Om dit te achterhalen, hebben we de opgaven laten maken door leerlingen uit vwo-5, en wel ongeveer 150 leerlingen per taal.

Wat het eerste doel betreft, kunnen we kort zijn. Het is inderdaad mogelijk gebleken – zowel voor havo als voor vwo en zowel voor Engels als voor Frans – goede meerkeuze-items te construeren voor de toetsing van handeling 2 uit de voorstellen van de VOG-mvt.

Het tweede doel was andere objectieve vraagvormen dan het meerkeuze-item te ontwikkelen. Is dit doel bereikt?

Voor Engels zijn andere nieuwe items geconstrueerd dan voor Frans. Als er al uitspraken gedaan kunnen worden over de geslaagdheid van bepaalde itemsoorten, dan zijn deze niet zomaar over te dragen van de ene taal naar de andere. Bovendien zijn er van de meeste nieuwe itemsoorten maar een paar in de proefafname uitgeprobeerd, zodat we erg voorzichtig moeten zijn met uitlatingen over de toetstechnische kwaliteit per soort. Niettemin lijken enkele heel globale conclusies gerechtvaardigd.

Twee itemsoorten hebben opvallend goed gefunctioneerd in de proefafnames: het herordeningsitem bij Engels en de minisamenvatting met meerkeuze-items bij Frans. Ook het Franse zinsinvulitem, het meerkeuze-item waarbij uit de gegeven alternatieven een zin in de tekst moest worden gepast, heeft het

redelijk gedaan. Dit stemt optimistisch wat deze itemsoorten betreft.

Een item dat als mislukt moet worden beschouwd, is de kort-antwoordvraag bij Frans die als antwoord een volledige zin vereist. Daar staat tegenover dat de kort-antwoordvraag waarbij slechts enkele woorden moesten worden ingevuld in een gegeven zin, redelijk heeft gewerkt. Dit zou kunnen betekenen dat voor de toetsing van handeling 2 zelfs kort-antwoordvragen bruikbaar kunnen zijn, als ze maar een zeer gesloten karakter hebben.

Alle overige nieuwe items – dat wil zeggen de combinatie- en classificatie-items en de meerkeuze-items waarbij de ondertitel was weggesneden – hebben wisselend gefunctioneerd. De combinatie- en classificatie-items bevatten onderdelen die goed hebben gewerkt, maar ook onderdelen die het slecht hebben gedaan. Van de ondertitelitems was er één gelukt en één mislukt. Het is dus wel mogelijk gebleken geslaagde items van deze soorten te construeren, maar er moet vermoedelijk nog wat meer ervaring met de constructie worden opgedaan.

Mogelijke gevolgen voor de examens

Op grond van de ervaringen die in dit onderzoek zijn opgedaan, valt te concluderen dat voorzichtig kan worden toegewerkt naar een grotere variatie aan itemsoorten voor de toetsing van handeling 2 in de havo- en vwo-examens moderne vreemde talen. Weliswaar hebben vooral de traditionele itemsoorten in dit onderzoek toetstechnisch over het algemeen het beste gefunctioneerd, maar het is ook mogelijk gebleken andere itemsoorten te construeren die acceptabel zijn.

Er zijn nu twee verschillende wegen te bewandelen. Het is mogelijk eerst ruimere ervaring op te doen met de constructie van de afwijkende itemsoorten en pas na verloop van tijd te besluiten of deze in de examens kunnen worden opgenomen. Het Cito zou de Cevo echter liever adviseren om op korte termijn een grotere variatie in de examens na te streven. Het is namelijk waarschijnlijk dat de zeer zorgvuldige procedure die gebruikelijk is bij de produktie van examenopgaven de kwaliteit van de items alleen maar verhoogt.

Literatuur

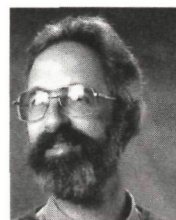
- Boers, R., *Rapport du stage à l'institut Cito*, Arnhem: Cito, 1995.
- CVE-mvt, *Eindrapport van de commissie vernieuwing eindexamenprogramma's moderne vreemde talen vwo en havo*, Arnhem, 1992.
- Pit, M., en N. van Zuijlen, Krenten in de pap. De ontwikkeling van examenopgaven voor gericht lezen in de moderne vreemde talen, in: *Levende Talen* 508 (1996), 130-134.
- Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, twaalfde druk, Utrecht-Antwerpen: Van Dale Lexicografie, 1993.
- VOG-mvt, *Examenprogramma's Moderne Vreemde Talen havo/vwo. Tweede concept*, Enschede, 1995.
- Zuijlen, N. van, *Globaal tekstbegrip in de mvt-examens voor havo en vwo. Verslag van opgavenontwikkeling en proefafname*, Arnhem: Cito, 1996.

Renate Boers

Wierden, 1973. Studeerde Frans aan de Universiteit Utrecht. Voltuoidde deze studie in december 1995 na onder meer een stage bij het Cito te hebben gevolgd. Het hier gerapporteerde onderzoek voor Frans maakte onderdeel uit van deze stage. Hoopt in december 1996 haar eerstegraads bevoegdheid aan het IVLOS te behalen. Adres: Aurorastraat 13, 3581 LT Utrecht.

Noud van Zuijlen

Hilversum, 1950. Studeerde Engels aan de Universiteit Utrecht en gaf zes jaar les op een havo/vwo-school. Werkt sinds eind 1979 bij het Cito met als hoofdtaak de begeleiding van de constructie van tekstbegripexamens voor Engels voor vbo-mavo C-niveau en havo. Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.